

**ДОСЛІДЖЕННЯ КАТЕГОРІЇ «ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА ПІДПРИЄМСТВА»
В РАКУРСІ ПІДПРИЄМСТВ ПОРТОВОЇ ГАЛУЗІ**

Бойко М.О., аспірант

Інститут проблем ринку та економіко-екологічних досліджень, м. Одеса

Анотація: Дослідження присвячено темі визначення категорії «економічна безпека підприємства», що є досить актуальним, бо попри вивчення багатьма авторами питання сутності, механізму та управління економічною безпекою, відсутнє єдине трактування поняття «економічна безпека підприємства». Предметом дослідження є огляд сучасних наукових підходів до визначення категорії «економічна безпека підприємства» з урахування діяльності підприємств портової галузі. Метою статті є визначення існуючих підходів до трактування категорії «економічна безпека підприємства» та систематизація її складових, а також висвітлення особливості даного поняття з урахуванням галузевих особливостей, а саме в ракурсі підприємств портової галузі. Методичними засадами дослідження є системний підхід до вивчення, узагальнення та аналізу сучасних наукових підходів до визначення існуючих у літературних джерелах трактувань поняття «економічна безпека підприємства», а також систематизація основних складових економічної безпеки підприємства. В процесі дослідження дозволило дійти висновку про існування не вирішених проблем щодо оцінки економічної безпеки, які пов'язані з новими умовами ринкових трансформацій та методів господарювання, а також відсутністю загальної методики визначення економічної безпеки підприємств з урахуванням галузевих особливостей. Результатом дослідження є зазначення того факту, що в сучасних наукових джерелах трактування поняття «економічна безпека підприємства» в рамках окремого спектру підприємств портової галузі недостатньо повно розглядається, тому досить важливим і актуальним стає подальший розвиток в даному напрямку та загострення уваги визначення та забезпечення економічної безпеки саме підприємств портової галузі. Крім того, в рамках даної статті дано авторське визначення поняття «економічна безпека підприємства» та систематизовані її складові.

Ключові слова: економічна безпека, підприємства портової галузі, складові економічної безпеки, ризик, загроза.

RESEARCH CATEGORY "ECONOMIC SECURITY" IN LIGHT ENTERPRISES PORT SECTOR

Mariia Boiko, postgraduate

Odesa Institute of Market Problems and Economic & Ecologically Research

Summary: The research focused on the theme of definition the category of "economic security", that is very topical, because in spite of the many authors study questions of the nature, mechanism and management of economic security, there is no single interpretation of the term "economic security". The subject of the research is to review current scientific approaches to the definition of "economic security" taking into account the activity of the enterprises of the port sector. The purpose of the article is to identify existing approaches to the interpretation of the category of "economic security" and systematization of its components, and lighting features of this concept based the industry characteristics, namely foreshortened the enterprises of the port sector. Methodological basis of the research is a systematic approach to the study, generalization and analysis of modern scientific approaches to the definition of existing literature interpretations of the term "economic security" and systematization of the main components of economic security. The research allowed concluding the existence of unsolved problems in assessing the economic security, associated with the new conditions of market transformation, and methods of management, and the lack of a common methodology for determining the economic security based on industry characteristics. The result of the research is an indication of the fact that in modern scientific sources interpretations of the concept of "economic security" within a particular range of businesses port industry are not fully considered, that is why very important and topical becomes further development in this direction and acute attention to identifying and providing economic security is the enterprises of the port sector. Furthermore, in this article given the author's definition of the concept of "economic security" and systematized its components.

Keywords: economic security, enterprise port sector, components of economic security, risk, danger.

Постановка проблеми. В умовах господарювання, яким властиві ризик та невідомість, дуже важливого значення набуває економічна безпека всіх суб'єктів підприємницької та інших видів діяльності. З урахуванням підприємств цих процесів та особливостей розташування країни, особливу увагу набуває дослідження теорії еконо-

мічної безпеки підприємства, її структури та об'єктів, визначення основних небезпек і загроз, кількісних та якісних показників оцінки рівня економічної безпеки, методів аналізу факторів ризику і, що особливо важливо, основних напрямків забезпечення безпеки. Особливого цензу на теперішній час набуває питання вивчення економічної безпеки підприємств портової галузі, яке досить мало висвітлено в сучасних наукових джерелах. Рішення даного питання дозволить проводити на відповідному рівні моніторинг безпеки підприємств портової галузі, ефективно управляти фінансовою стійкістю, оптимізувати витрати в умовах кризи, управляти ризиками в діяльності підприємств портової галузі, оцінювати ефективність управління інвестиційними та інноваційними проектами з позиції наслідків та погроз сталого розвитку підприємства в умовах невизначеності зовнішнього середовища.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вагомий внесок у висвітлення проблем, пов'язаних із стійкістю економічного розвитку та економічною безпекою підприємства здійснено провідними зарубіжними і вітчизняними науковцями, серед яких В. Алькема, В. Забродський, А. Козаченко, Ю. Кім, Н. Кизим, А. Кириченко, Ю. Лисенко, А. Ляшенко, С. Мищенко, Є. Олейников, В. Пономарьов, С. Покропівшій, Р. Руденський, В. Тамбовцев та інші.

Невирішені складові загальної проблеми. Ґрунтуючись на загальних засадах економічної теорії і дослідивши наукові джерела, було проведено аналіз сучасних наукових підходів до поняття «економічна безпека підприємства», що дозволило дійти висновку про існування не вирішених проблем щодо оцінки економічної безпеки, які пов'язані з новими умовами ринкових трансформацій та методів господарювання, а також відсутністю загальної методики визначення економічної безпеки підприємств з урахуванням галузевих особливостей.

Формулювання цілей статті. Основною метою статті є визначення існуючих підходів до трактування категорії «економічна безпека підприємства» та систематизація її складових, а також висвітлення особливості даного поняття з урахуванням галузевих особливостей, а саме в ракурсі підприємств портової галузі.

Виклад основного матеріалу дослідження. В сучасних умовах господарювання особливого сенсу набувають умови діяльності підприємства, пов'язані зі змінами економічної ситуації для ринкового господарства, посилення чи послаблення конкурентної боротьби або спаду ділової активності та низькою інших факторів невизначеності. В даних умовах стає питання про забезпечення економічної безпеки суб'єкта економічної діяльності.

Практичне досягнення такої мети можливо лише в разі побудови ефективної багаторівневої системи економічної безпеки підприємства, її адаптації до систем регіональної та державної безпеки, правильного визначення загроз і своєчасного вжиття заходів з метою попередження або мінімізації негативних наслідків на економічний результат [1]. У сучасній науковій літературі зустрічаються різні дефініції терміну «економічна безпека підприємства». Незважаючи на те, що питання сутності, механізму та управління економічною безпекою розглядають багато наукових праць, проте відсутнє єдине визначення поняття «економічна безпека підприємства». Крім того, стає питання про систематизацію категорії «економічна безпека підприємства» з урахуванням різних підходів до її сутності, на основі чого визначити практичні дії всієї системи забезпечення економічної безпеки підприємства та оцінка характер реальних і потенційних внутрішніх і зовнішніх небезпек і загроз, кризових ситуацій, інших несприятливих чинників

Визначення сутності економічної безпеки підприємства в різних літературних джерелах представлено у таблиці 1.

Таблиця 1 – Дослідження визначення категорії «економічна безпека підприємства» у літературних джерелах.

Автори	Визначення поняття «економічна безпека підприємства»
1	2
Белокуров В. В.	наявність конкурентних переваг, зумовлених відповідністю матеріального, фінансового, кадрового, техніко-технологічного потенціалів і організаційної структури підприємства до його стратегічних цілей і завдань
Бендіков М.	захищеність його науково-технічного, технологічного, виробничого та кадрового потенціалу від прямих (активних) або непрямих (пасивних) загроз

1	2
Грунин О. А.	стан господарського суб'єкта, при якому він при найбільш ефективному використанні корпоративних ресурсів домагається запобігання, ослаблення або захисту від існуючих небезпек і загроз або інших непередбачених обставин і в основному забезпечує досягнення цілей бізнесу в умовах конкуренції та господарського ризику
Дацків Р. М.	стан економічного розвитку суб'єктів господарювання (особи, держави, організації), який забезпечує йому гармонійний розвиток і ефективне використання шансів і усунення загроз
Забродський В. А.	кількісна та якісна характеристика його властивостей, що відображає здатність «самовиживання» і розвитку в умовах виникнення зовнішньої і внутрішньої загрози
Захарченко В. І., Головченко О. М., Продіус І. П.	стан корпоративних ресурсів (ресурсів капіталу, персоналу, інформації і технології, техніки та устаткування, прав) і підприємницьких можливостей, за якого гарантується найбільш ефективне їхнє використання для стабільного функціонування та динамічного науково-технічного й соціального розвитку, запобігання внутрішнім і зовнішнім негативним впливам (загрозам)
Ільяшенко С. Н. Кузенко Т. Б.	стан ефективного використання його ресурсів і існуючих ринкових можливостей, що дозволяє запобігати внутрішнім і зовнішнім загрозам і забезпечувати його тривале виживання і стійкий розвиток на ринку відповідно до обраної місії
Капустін Н.	сукупність чинників, які забезпечують незалежність, стійкість, здатність к прогресу в умовах дестабілізуючих факторів
Кірієнко А. В.	стан оптимального для підприємства рівня використання його економічного потенціалу, за якого діючі та/або можливі збитки виявляються нижчими за встановлені підприємством межі
Кириченко А. А.	стан і тенденція розвитку захищеності життєво важливих інтересів соціуму і його структур від зовнішніх і внутрішніх загроз
Козаченко Г. В., Пономарьов В. П., Ляшенко О. М.	міра гармонізації в часі й просторі економічних інтересів підприємства з інтересами пов'язаних з ним суб'єктів навколишнього середовища, які діють поза межами підприємства
Ковальов Д., Сухорукова Т.	захист діяльності підприємства від негативних впливів зовнішнього середовища, а також здатність швидко усунути різноманітні загрози чи пристосуватися до існуючих умов, які не позначаються негативно на його діяльності
Кракос Ю. Б., Серик Н. І.	захищеність виробничо-господарської діяльності підприємства від небажаних змін в цих сферах як з боку зовнішніх, так і внутрішніх чинників
Лисенко Ю. Г., Лопатовський В. Г.	стан виробничо-економічної системи, при якому функціонують механізми запобігання чи зменшення ступеня впливу погроз стабільності функціонування і розвитку підприємства
Мелихов А. А.	стан ефективного використання ресурсів підприємства (капіталу, персоналу, інформації, технології, техніки тощо) та наявних ринкових можливостей, що дозволяє попередити негативний вплив внутрішніх і зовнішніх загроз та забезпечити його довгострокове виживання й стійкий розвиток на ринку відповідно до обраної місії (статутних завдань)
Ортинський В.Л.	захищеність потенціалу підприємства (виробничого, організаційно-технічного, фінансово-економічного, соціального) від негативної дії зовнішніх і внутрішніх чинників, прямих або непрямих економічних загроз, а також здатність суб'єкта до відтворення
Олейников Є. А.	стан найбільш ефективного використання корпоративних ресурсів для подолання загроз і забезпечення стабільного функціонування підприємства у теперішній час і в майбутньому
Пілова Д.П.	здатність підприємства чинити опір сукупному впливу загроз макрота мікросередовищ з метою досягнення своєї стратегічної мети в результаті усіх видів діяльності

1	2
Плетникова І. Л.	стан захищеності його діяльності від зовнішніх і внутрішніх загроз, а також здатність адаптуватися до існуючих умов, які не впливають негативно на його діяльність
Раздіна Е. В.	комплекс заходів, які сприяють підвищенню фінансової стійкості господарчих суб'єктів за умов ринкової економіки, які захищають їх комерційні інтереси від впливу негативних ринкових процесів
Тамбовцев В.Л.	сукупність властивостей стану виробничої підсистеми економічної системи, яка забезпечує можливість досягнення цілей всієї системи
Судакова О. І., Гречко Д. В., Шкурупій А. В.	стан розвитку економічної системи, який забезпечує її ефективне функціонування засобом належного використання внутрішніх та зовнішніх чинників, а також здатність результативного протистояння негативному зовнішньому впливу
Франчук В.І.	системна взаємодія суб'єктів і сил безпеки та системне поєднання і застосування ними загальних і спеціальних функцій, методів, засобів, форм та принципів безпеки.
Шалагин Д. А.	стан, у якому забезпечується мінімальний негативний вплив внутрішніх і зовнішніх загроз на діяльність та економічний результат підприємства
Шликов В.В.	стан захищеності життєво важливих інтересів підприємства від реальних і потенційних джерел небезпеки або економічних погроз
Шутяк Ю.В.	стан підприємства як економічної системи, при якому забезпечується розширене відтворення на підприємстві через розв'язання економічних суперечностей з нейтралізацією загроз і формуванням та реалізацією можливостей підприємства.
Енциклопедія економічної безпеки	стан захищеності життєво важливих інтересів системи від недобросовісної конкуренції, протиправної діяльності кримінальних формувань та окремих осіб, здатність протистояти внутрішнім та зовнішнім загрозам, зберігати стабільність функціонування та розвитку відповідно до його стратегічних цілей

Аналіз приведених визначень категорії «економічна безпека підприємства» дозволяє зробити висновок, що більшість авторів економічну безпеку підприємства пов'язують з ефективністю, конкурентоспроможністю, захистом чи захищеністю від загроз, з гармонізацією інтересів, можливістю одержання прибутку, фінансовою стійкістю тощо.

Деякі автори погоджуються з тим, що трактування поняття «економічна безпека», в першу чергу, пов'язано зі станом ефективного використання ресурсів, інші виділяють стан виробничої системи, як основний об'єкт для забезпечення економічної безпеки.

Однією з найголовніших задач, визначеною більшістю авторів, є необхідність визначення внутрішніх та зовнішніх загроз, які безпосередньо впливають на діяльність підприємства та вироблення стійкого, легітимного, дієвого механізму для протистояння негативному зовнішньому впливу.

В роботах [2, 3, 4] наряду з визначенням «економічної безпеки підприємства» як стан ефективного використання ресурсів та захищеності додається, що безпечний стан функціонування підприємства повинен зберігатися не лише в поточному періоді, але й забезпечуватися на перспективу. З погляду тривалого успішного функціонування підприємства дане доповнення є доцільним, а безпечний стан функціонування підприємства треба розглядати не лише в контексті поточного часу, а, насамперед, забезпечуватися на довгострокову перспективу.

Більшість авторів погоджуються в тому, що ключовою метою забезпечення економічної безпеки підприємства є забезпечення можливості досягнення цілей не окремих об'єктів, а цілісної системи та розвитку в напрямку обраної місії.

Трактування сутності «економічної безпеки підприємства» авторами, які не представлені в таблиці 1, істотно відрізняється від представлених визначень. Так, у роботах [5, 6, 7] «економічна безпека підприємства» розглядається як забезпечення умов збереження комерційної таємниці й інших секретів суб'єктів підприємницької діяльності.

Узагальнення представлених визначень дозволяє зробити висновок, що під економічною безпекою підприємств розуміється такий стан підприємства, за якого забезпечується:

- найбільш ефективно використання всіх видів ресурсів (матеріально-технічних, фінансових, людських, інформаційних тощо) суб'єкта господарювання;
- уникнення, послаблення чи локалізації загроз і створення умов для стійкого та сталого функціонування підприємства;
- досягнення високої конкурентоспроможності, незалежності й автономії підприємства в поточному і майбутньому періодах;
- реалізація цілеспрямованого комплексу заходів, направлених на забезпечення оптимальності й ефективності організаційної структури, правового захисту діяльності, захисту інформаційного середовища, комерційної таємниці, безпеки персоналу, капіталу, майна і комерційних інтересів.

Не менш важливим питанням є визначення складових економічної безпеки підприємства, які досить детально розглянуті у літературних джерелах [8, 9-13]. В даній роботі приведена систематизація складових економічної безпеки підприємства, яка представлена в таблиці 2.

Таблиця 2 – Складові економічної безпеки підприємства

Складові	Визначення
Фінансова	досягнення найбільш ефективного використання корпоративних ресурсів, забезпечення високої фінансової ефективності роботи, фінансової стійкості і незалежності підприємства
Інтелектуальна й кадрова	збереження та розвиток інтелектуального потенціалу підприємства; ефективно управління персоналом
Техніко-технологічна	ступінь відповідності застосовуваних на підприємстві технологій сучасним світовим аналогам щодо оптимізації витрат ресурсів, забезпечення технологічної незалежності і досягнення високої конкурентоспроможності технічного потенціалу підприємства
Політико-правова	усебічне правове забезпечення діяльності підприємства, дотримання чинного законодавства, правова захищеність усіх аспектів діяльності підприємства
Інформаційна	ефективне інформаційно-аналітичне забезпечення господарської діяльності підприємства (організації), забезпечення захисту інформації, досягнення необхідного рівня інформаційного забезпечення роботи усіх підрозділів
Екологічна	дотримання чинних екологічних норм, мінімізація втрат від забруднення довкілля та руйнівного впливу результатів виробничо-господарської діяльності на стан довкілля
Силова	забезпечення фізичної безпеки персоналу підприємства, його капіталу і майна, комерційних інтересів
Інтерфейсна	надійність взаємодії з економічними контрагентами підприємства
Ринкова	ступінь відповідності внутрішніх можливостей розвитку підприємства зовнішнім можливостям, які генеруються ринковим середовищем
Енергетична	захищеність інтересів в енергетичній сфері від наявних і потенційних внутрішніх та зовнішніх загроз; можливість задоволення реальних потреб в паливно-енергетичних ресурсах для забезпечення надійного функціонування підприємства
Соціальна	систему заходів, що сприяють підвищенню рівня соціального добробуту працівників з урахуванням забезпечення стабільного економічного функціонування підприємства та підвищення конкурентоспроможності підприємства
Ресурсна	ефективність використання виробничих ресурсів
Техногенна	вплив технічних засобів та технологій виробничо-господарської діяльності підприємства на людину та довкілля
Поточна	відсутність загроз здатних впливати на ефективне функціонування підприємства в поточному періоді
Тактична	ефективність використання ресурсів підприємства при досягненні певного рівня фінансової стійкості
Стратегічна	забезпечення високого рівня економічного потенціалу та конкурентоспроможності підприємства

Представлений аналіз складових економічної безпеки дозволив дійти висновку, щодо різноманітності кожної з них за власним змістом, характером, набором критеріїв та способів досягнення, але всі науковці погоджуються з тим забезпечення надійності економічної безпеки підприємства можливо лише за комплексного і системного підходу до її організації.

У всякому разі «структура економічної безпеки кожного підприємства є індивідуальною, її повнота і дієвість залежать від стану галузі, в якій воно функціонує, чинної в державі законодавчої бази, від обсягу матеріально-технічних і фінансових ресурсів підприємства, від розуміння кожним з працівників важливості гарантування безпеки бізнесу, а також від досвіду роботи керівників служб безпеки підприємств» [14].

Необхідно зазначити, що визначення поняття «економічна безпека» підприємств портової галузі, недостатньо розглядається в сучасних наукових джерелах, мало авторів зазначають необхідність відокремлення саме даного виду від прийнятої системи визначення.

В роботі В. Алькема указується, що «у вітчизняній літературі не розглядаються питання забезпечення економічної безпеки портів як логістичних утворень, що є одним з найважливіших національних та світових пріоритетів і вимагає посиленої уваги керівників та функціональних менеджерів порту, інвесторів та представників державної влади. На сьогодні не існує концептуального підходу щодо якісного забезпечення та організації економічної безпеки порту, джерел виникнення загроз та комплексного підходу з їх усунення» [15].

Враховуючи особливості діяльності підприємств портової галузі можливо сформулювати основні акценти, на яким необхідно приділяти увагу при формуванні системи економічної безпеки:

- безпечний розвиток порту повинен передбачати неперервний процес запобігання, нейтралізації чи подолання загроз економічної безпеки, який відповідає стратегічним цілям підприємства і тенденціям його розвитку;

- основними цілями економічної безпеки, з урахуванням досвіду функціонування національних та іноземних портів, є забезпечення високої фінансової ефективності роботи, фінансової стійкості та незалежності порту;

- економічна безпека повинна бути направлена на забезпечення технологічної незалежності та досягнення високої конкурентоспроможності технічного потенціалу підприємств портової галузі;

- економічної безпека підприємств портової галузі повинна включати не тільки оцінку стану і результатів роботи підприємства з метою виявлення вузьких місць і вироблення заходів з підвищення ефективності основної діяльності, а й передбачати здійснення безперервного контролю (моніторингу) різних складових бізнес-процесу, якості організації та ефективності функціонування яких безпосередньо впливає на фінансові результати.

Узагальнення існуючих визначень економічної безпеки підприємства та особливостей функціонування підприємств портової галузі дозволяє визначити категорію «економічна безпека підприємств портової галузі» в наступні редакції: стан підприємства, за якого забезпечується найбільш ефективне використання всіх видів ресурсів для уникнення, послаблення чи локалізації загроз і створення умов для стійкого і стабільного функціонування, досягнення високої конкурентоспроможності, незалежності й автономії в поточному і майбутньому періодах, що є результатом цілеспрямованого комплексу заходів, зокрема забезпечення оптимальності й ефективності організаційної структури, правового захисту діяльності, захисту інформаційного середовища, комерційної таємниці, безпеки персоналу, капіталу, майна і комерційних інтересів.

Виходячи з цього визначення, можна зробити висновок щодо необхідності постійного підтримання економічної безпеки зумовлено завданням забезпечення сталості функціонування та досягнення основних цілей діяльності підприємства. І саме тому, питання забезпечення економічної безпеки буде завжди актуальним для будь-якого керівника, адже протистояти можливим загрозам внутрішнім, або зовнішнім, треба завжди. Таким чином, економічна безпека підприємства пов'язана із життєздатністю економічної системи, звідси зрозумілим стає тісний зв'язок цього поняття з такими економічними категоріями як «ризик», «загроза» і «криза».

Висновок або наукова новизна. Узагальнення існуючих визначень категорії «економічна безпека підприємства» дозволяє зробити висновок, що під економічною безпекою підприємства розуміється забезпечення стабільного успішного функціонування та

динамічного розвитку підприємства у всіх сферах та видах діяльності з метою уникнення фінансових втрат при такому стані ресурсів, що гарантує максимальне ефективне їх використання.

Викладене формулювання «економічної безпеки підприємств портової галузі» враховує розвиток ринкових стосунків в Україні та функціонування в умовах невизначеності і мінливості економічного середовища, в результаті чого виникає неясність і невпевненість як в здобутті очікуваного кінцевого результату так і в процесі виконання виробничо-господарської діяльності.

Існування не вирішених проблем щодо оцінки економічної безпеки, які пов'язані з новими умовами ринкових трансформацій та методів господарювання, а також відсутністю методики визначення економічної безпеки підприємств з урахуванням галузевих особливостей обумовлює подальше дослідження в цьому напрямку. При цьому необхідність постійного підтримання економічної безпеки зумовлена завданням забезпечення стабільності функціонування та досягнення основних цілей діяльності, а економічна безпека підприємств портової галузі пов'язана із життєздатністю економічної системи, звідси зрозумілим стає тісний зв'язок цього поняття з такими економічними категоріями як «ризик», «загроза» і «криза», що потребує подальшого дослідження.

Перелік посилань

1. Куркин Н.В. *Управление экономической безопасностью развития предприятия: Монография* / Н. В. Куркин. – Днепропетровск: АРТ-ПРЕСС, 2004. – 450 с.
2. Гусев В.С. *Экономика и организация безопасности хозяйствующих субъектов* / В.С. Гусев. – СПб.: ИД «Очарованный странник», 2001. – 224 с.
3. Драга А. А. *Обеспечение безопасности предпринимательской деятельности* / А. Драга. – М: Изд-во МГТУ им. Н. Э. Баумана, 1998. – 304 с.
4. *Економіка підприємства: підруч.* / [М. Г. Грещак, В. М. Колот, А. П. Наливайко та ін.; за заг. ред. С. Ф. З]. – [2-ге вид., перероб. та доп.]. – К.: КНЕУ, 2000. – 528 с.
5. Андросчук Г. А. *Экономическая безопасность предприятия: защита коммерческой тайны: монография* / Г. А. Андросчук, П. П. Крайнев. – К. : 2000. – 400 с.
6. Одинцов А. А. *Защита предпринимательства: учеб. пособие* / А. А. Одинцов. – М.; 2003. – 325 с.
7. Раздина Е.В. *Коммерческая информация и экономическая безопасность предприятия* / Е. В. Раздина. – К.; 2000. – 344 с. (Бизнес-информ. – 1997. – № 24. – с. 63-65.)
8. Ортинський В.Л. *Економічна безпека підприємств, організацій та установ : навч. посібник для студ. вищ. навч. закл.* / [В.Л.Ортинський, І.С. Керницький, З.Б. Живко та ін.]. – К.: Правова єдність. – 2009. – 544 с.
9. Ілляшенко С.М. *Економічний ризик [Текст]: навч. посібник* / С.М.Ілляшенко.– 2ге вид., доп. і перероб.– К.: Центр навчальної літератури, 2004.– 220с.
10. Нагорна І. І. *Організаційно-економічний механізм у забезпеченні стійкої економічної безпеки промислових підприємств [Текст]: автореф. дис. на здобуття наук, ступеня канд. екон. наук: спец. 08.00.04 – Економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності) / І.І. Нагорна. – Одеса 2008. – 22 с.*
11. *Економіка підприємства [Текст]: підручник* / Й.М. Петрович, А.Ф. Кім, О.М. Семенів [та ін.]; за заг. ред. Й.М. Петровича. – Львів: Новий світ – 2004. – 860 с.
12. Дикань В.Л. *Економічна безпека підприємства [Текст]: навч. посібник.* / В.Л. Дикань, І.В. Воловельська, О.В. Маковоз. – Харків: УкрДАЗТ, 2011. – 266с.
13. Прус Н.В. *Теоретичні аспекти забезпечення економічної безпеки підприємства [Текст]* / Н.В.Прус // *Вісник Східноукраїнського національного університету імені В.Даля.* – 2011. - №3 (157). – С.183-193.
14. Костюк Ж.С., *Функціональні складові економічної безпеки підприємств залізничного транспорту [Текст]* / Ж.С. Костюк // *Вісник економіки транспорту і промисловості.* – 2013. – № 42. – С. 308-311.
15. Алькема В. Г. *Економічна безпека морських портів як територіальних логістичних утворень. Розвиток методів управління та господарювання на транспорті : зб. наук. праць / Одеський національний морський університет. – Одеса : Видавництво Одеського національного морського університету, 2010 – Вип. 32. – 239 с.*

Стаття надійшла: 06.03.2015 р.
Рецензент: д.е.н., проф. Дмитрієв І.А.